

“EN BÜYÜK TEHLİKE” BROŞÜRÜ VE BUNA BAĞLI OLARAK TURANCI AKIMLARIN KAMUOYUNDA TARTIŞILMASI

Mithat Kadri VURAL*

Özet

Türkiye’de Turancılığı savunan siyasal akımların II. Dünya Savaşı’nın ilk yıllarında yaşanan Türk-Alman yakınlaşmasından yararlanarak fikirlerini kamuoyunda etkili bir şekilde yaymaya çalıştıkları görülür. Ancak ilerleyen yıllarda savaştaki Alman üstünlüğünün sona ermeye başlamasıyla birlikte Türkiye’de aşırı sağcı akımlara karşı hükümetin ve kamuoyunun tepkisi değişmeye başlar. Bu değişimde savaşın gidişatına bağlı olarak değişen uluslar arası dengeler etkili olduğu gibi sağ ve sol akımların kamuoyu önünde tartışmaya girmesi de etkili olmuştur. II. Dünya Savaşı yıllarında sağ ve sol düşünceleri savunanların kamuoyunda tartışmaya girmelerinde “En Büyük Tehlike” broşürünün yayınlanması etkili olur. Yayınlanan bu broşür sağ ve sol akımların tartışmasına yol açtığı gibi, bu tartışmaların uzun süre devam etmesine ve sonuçta mahkeme salonlarına taşınmasına neden olur. Türk kamuoyunda Turancılık konusunun tartışılmasına yol açan Faris Erkman imzasını taşıyan “En Büyük Tehlike” adlı kitapçık Türk kamuoyunda aşırı sağcı akımların yarattığı propagandanın içerdiği büyük tehlikeye dikkat çekmek amacıyla yazılır. Broşürün yayınlanması aynı zamanda savaşın başından itibaren çeşitli sebeplerden dolayı etkisiz kalan Türkiye’deki sol akımların tekrar gündem oluşturmaya başlaması açısından da önemlidir. Turancı akım sert bir biçimde eleştirilmiş, bu akımın ülkeyi savaşa sokmaya çalışmasının büyük bir tehlike olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca bu akımın arkasında, yabancı güçlerin varlığından özellikle de Alman etkisinden söz edilmiş ve Almanya’nın bu akımları desteklemesindeki gizli niyet ortaya konmaya çalışılmıştır. Bundan dolayı bu akımların Nazi propagandasına hizmet eder hale geldikleri savunulur. Turancı akımın Cumhuriyet ve Kemalizm karşıtı, dinci ve mürteci olduğu, totaliter rejimlere hayranlık duyduğu yine broşürde altı çizilen konular arasındadır. Yazar bu akımın, sözcülüğünü yapan yayın organlarının tehlikeli boyutlara ulaştığını vurgulanarak; kamuoyunu bu akımlara karşı harekete geçirmeye çalışmıştır. Sonuçta Türkiye’de sağ ve sol akımlar bu broşürün yayınlanmasından sonra kamuoyunun meşgul edecek derece de çatışmaya girerler ve bunun yarattığı etki meclise kadar taşınır.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Turancılık, En Büyük Tehlike, Sağ-Sol Çatışması.

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (mithat.vural@deu.edu.tr).

Abstract

The political movements that defense Turanism in Turkey seemed to be tried of spreading their ideas in public effectively by taking the advantage of Turkish-German rapprochement during the Second World War. However in subsequent years with the beginning to the end of German superiority, public opinion and government reaction against far-right movements began to show variability. In this chance, depending on the course of war, both differentiation of the international balance and discussion of left and right currents in public were efficient. This discussion was assumed to be started with the publication of the brochure "The Greatest Danger". This brochure not only induced a debate over left and right currents for a long time but also led to the initiation of court process. "The Greatest Danger" written by Faris Erkman, aimed at drawing attention to the serious dangers of propaganda created by extreme right-wing currents. Publishing of this brochure was noteworthy in terms of the repetition of the left movements in Turkey, ineffective from the beginning of the war due to various reasons, to begin creating the agenda. In addition, Turanist movement was severely criticized for the efforts of trying to push the country into war and emphasized that it would be very serious consequences. Furthermore, it was mentioned that there was foreign forces especially the Germans behind this movements and the confidential intentions of Germans for supporting this movement were intended to be exposed. For this reason, it is claimed that this movement began serve the Nazi propaganda. That the Turanist movement was against Republic and Kemalism, religious and reactionary and its admiration to the totalitarian regimes were other significant issues outlined in this brochure. Author, attempted to mobilize the public against this movement by underlining that propaganda activities of this movement reached dangerous proportions. Finally, following of the publication of this brochure, left and right movements began fighting enough to engage the public opinion and its effect reached to the council.

Keywords: Second World, Turanism, The Great Risk, Conflict of Right-left.

Giriş

II. Dünya Savaşı sırasında uluslar arası siyaset ve savaşın doğurduğu koşullar, Türkiye'deki iç politik gelişmeleri etkileyerek, başlangıçta bazı siyasal akımların "altın çağını" yaşamalarına ortam hazırlar. Ancak savaşın gidişatına göre değişen koşullar aynı siyasal akımların gözden düşmesine, hatta kamuoyunda tepki görmelerine neden olur. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'de Turancılığı savunan siyasal akımların II. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında yaşanan Türk-Alman yakınlaşmasından yararlanarak fikirlerini kamuoyunda etkili bir şekilde yaymaya çalıştıkları görülür. Başlangıçta uluslararası alanda yaşanan gelişmeler Türk hükümetinin bu akımlara karşı harekete geçmesini engeller¹. Ancak ilerleyen yıllarda savaştaki Alman üstünlüğünün sona ermeye başlamasıyla birlikte Türkiye'de aşırı sağcı akımlara karşı hükümetin ve kamuoyunun tepkisi değişmeye başlar. Aynı

1 Bu konuda bkz: Selim Deringil, *Denge Oyunu II. Dünya Savaşında Türkiye'nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı yay., 3. baskı, İstanbul, 2003; Edward Weisband, *2. Dünya Savaşı ve Türkiye*, Örgün yay., İstanbul, 2002.

durum, sol akımlar için farklı bir şekilde yaşanmış, savaşın ilk yıllarında oluşan ortamdaki dolaylı bu siyaseti savunanlar aşırı sağ akımlara göre çok fazla etkili olamamışlardı. Sol akımları savunanların, görüşlerini söz konusu yıllarda etkili bir şekilde ortaya koymaları ve Turancı akımları açıkça hedef almaları için savaştaki Alman üstünlüğünün sona ermesi gerekmişti². Başka bir açıdan değerlendirildiğinde ise Türk-Sovyet ilişkilerinin gidişatının Türkiye’de sol ve sosyalist hareketler üzerinde doğrudan etkili olduğu görülür. Bu konuda dikkat çekici en önemli örneklerden birisi, savaşın başında Alman-Sovyet ittifakının söz konusu olduğu dönemde Türkiye’deki sol ve sosyalist hareketlerin net bir şekilde antifaşist bir tavır geliştirememiş olmasıdır. Bütün bunlar birlikte düşünüldüğünde Türkiye’de II. Dünya Savaşı yıllarında sağ ve sol düşünceleri savunanların kamuoyunda etkili bir şekilde tartışmaya girmeleri “En Büyük Tehlike” broşürünün yayınlanmasıyla başlar. Aynı zamanda yayınlanan bu broşür sağ ve sol akımların tartışmasına yol açtığı gibi, bu tartışmaların uzun süre devam etmesine ve sonuçta mahkeme salonlarına taşınmasına neden olur.

II. Dünya Savaşı’nda Almanya, Sovyetler Birliği’ne saldırısından sonra Türkiye’yi kendi yanına çekebilmek için Turancı akımları destekleyip, kendi safında savaşa girmesi için Türk hükümetini harekete geçirmeye çalıştı³. Almanya’nın bu alandaki asıl propagandası ve eylemi 18 Haziran 1941 tarihinde imzalanan Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması’ndan sonra başladı⁴. Yaptığı tüm baskılara rağmen Türkiye’nin savaşa girmekten kaçınması üzerine Alman hükümeti, Türkiye’deki aşırı sağcı akımları Sovyetler Birliği’ne karşı propaganda malzemesi olarak kullandı. Bu doğrultuda Almanya bir yandan, Türk hükümetine Kırım ile Kafkaslardaki Türk kökenli halkların sorununun çözümünde resmi işbirliği önerecek, hatta daha da ileri giderek, Türkiye’nin bu bölgelerde genişlemesini onaylayacaktı⁵. Diğer yandan ise çeşitli Turancı örgüt ve yayın organlarını destekleyecek ve etkili bir Pan-Turanist propaganda ile Türk kamuoyunu ve dolayısıyla da Türk hükümetini etkilemeye çalışacaktı. Desteğin arkasındaki gerçek amaç ise, Türkiye’nin Sovyetler Birliği’ne karşı, Almanya’nın yanında savaşa katılmasını sağlamaktır. Bundan dolayı 1941-1943 yılları arasındaki dönem, Türkiye’de yoğun bir Alman propagandasının yürütüldüğü ve Pan-Türkçülük faaliyetlerinin iki ülke arasında önemli bir diplomatik konu haline geldiği bir devre olmuştur. Belirtilmesi gereken diğer önemli nokta da, Turancılık etkinliklerinin, Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından, savaşa katılmama ya da tarafsızlık durumunu korumak için, bir süre diplomatik manevra olarak kullanılmasıdır⁶. Bir başka deyişle, uluslararası siyaset ve savaşın doğurduğu koşullar, Türk iç siyasetini şekillendirmiş, bazı siyasal akımların altın çağını yaşamalarına zemin hazırlamıştı. İktidar ise karşı karşıya kaldığı bu duruma

2 Bu konu da bakınız: Mithat Kadri Vural, *II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Sol Düşünceler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

3 Bu konu hakkında bkz: Johannes Glasneck, *Türkiye’de Faşist Alman Propagandası*, Onur yay., Ankara.

4 Cemil Koçak, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi-I*, İletişim yay., 1.Baskı, İstanbul, 1996, s.660.

5 A.g.e., s.s.660-665.

6 Günay Göksu Özdoğan, *Turan’dan Bozkurt’a Tek Parti Dönemi’nde Türkçülük*, İletişim yay., 1. Baskı, İstanbul, 2001, s.126. Ayrıca bkz: Edward Weisband, a.g.e., s.s.232-242; Selim Deringil, a.g.e., s.160; Uğur Mumcu, *40’ların Cadı Kazanı*, Tekin yay., İstanbul, 1993, 8. baskı, s.s.11-49; Johannes Glasneck, a.g.e., s.s.12-24.

kesin önlem almak yerine, dış siyasetteki hassas dengeleri gözeterek, kontrol altında tutmayı tercih etmişti.

Türk kamuoyunda genel olarak, Almanların gayretleri etkili olur, Nazi rejimi ve Alman yayılmacılığı subay, yazar, politikacı ve gazetecilerden oluşan önemli bir çevrede olumlu tepkiler uyandırır. Üstelik Sovyet sisteminin temsil ettiği Marksist düşünceye, Türk resmi çevrelerin de karşı olması⁷, Almanya'nın Sovyet karşıtlığının Türkiye'de geniş ölçüde sempati ile karşılanmasına neden olmuştur. Sonuçta Türkiye'de 1941 yılının ikinci yarısından itibaren Turancı yayınlarda ve Türk basınında bu düşünceye yakın yazılarda hissedilir ve gözle görülür bir artış oldu⁸.

1. "En Büyük Tehlike" Broşürü

Türk kamuoyunda Turancılık konusunun gündeme getirilip tartışılmasına yol açan en önemli gelişme ise, 1943 yılının ilkbahar aylarında İstanbul'da yayımlanan Faris Erkman⁹ imzalı "En Büyük Tehlike Milli Türk Davasına Aykırı Bir Cereyanın İçyüzü" adlı bir broşürün yayınlanması olmuştur. Faris Erkman imzasını taşıyan "En Büyük Tehlike" adlı kitapçık Türk kamuoyunda aşırı sağcı akımların yarattığı propagandanın içerdiği büyük tehlikeye dikkat çekmek amacıyla yazılır. Broşürün yayınlanması aynı zamanda savaşın başından itibaren çeşitli sebeplerden dolayı etkisiz kalan Türkiye'deki sol akımların tekrar gündem oluşturmaya başlaması açısından da önemlidir. Türkiye'deki sol akımları TKP geleneğinin temsil ettiği düşünülürse savaş yıllarının başındaki suskunluk dikkat çeker. Savaşın başındaki suskunluğun en önemli nedeni Komitern'e bağlı çalışan TKP'nin savaş öncesinde Komitern'nin telkiniyle aldığı desantralizasyon kararlarını uygulamaya çalışmasıdır¹⁰. Bu kararlar doğrultusunda Türkiye'de komünist hareket etkinliklerini en aza indirmiş ve partiyi kapatma noktasına getirmiştir. Komitern tarafından Türk-Sovyet ilişkileri düşünülerek alınan bu kararlar, Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında bir sürtüşme yaşanmasını önlemek amacıyla kabul edilmişti. Başka bir deyişle savaş öncesinde Türkiye'deki komünist hareketin hükümete karşı muhalefet etmesi Türkiye ile Sovyetler Birliği'nin ilişkilerini olumsuz etkileyebilir, bu da savaş öncesi Sovyetlerin dış politikasında sorunlar yaratabilirdi. Bundan dolayı da TKP tüm enerjisini Türkiye'deki Alman yanlısı akımlarla mücadeleye harcamalıydı. Ancak yürütülmesi düşünülen antifaşist mücadele ise savaşın başında Almanya ile

7 Savaş yıllarında Türk Dış Politikası İnönü ve Menemencioglu tarafından belirlenmiştir. Ayrıca Başbakan Saraçoğlu ile Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın da Almanlara sempati besleyip Sovyet karşıtlığı güttükleri ve Menemencioglu'nun da bu grup içinde yer aldığı belirtilmiştir. Bunun sonucunda dönemin basınında da Sovyet aleyhtarlığı ve antikomünizm yaygın temel felsefe idi. Bkz. Edward Weisband, *a.g.e.*, s.232-240; Uğur Mumcu, *a.g.e.*, s.s.58-60; Johannes Glasneck, *a.g.e.*, s.21.

8 Bakınız Cemil Koçak, *a.g.e.*, s.s.665-673; Günay Göksu Özdoğan, *a.g.e.*, s.s.170-173.

9 Broşürün gerçekte kimin tarafından kaleme alındığı konusu ise tartışmalıdır. Sabiha Sertel'e göre broşür Faris Erkman tarafından yazılmıştır. Sabiha Sertel, *a.g.e.*, s.242. Mihri Belli "İnsanlar Tanıdım" isimli anılarında broşürün Komünist Partisi legal yayın komitesi tarafından hazırlandığını Reşat Fuat tarafından kaleme alınıp Faris Erkman imzasıyla yayınlandığını ifade eder. Vedat Türkali de eserini Reşat Fuat tarafından kaleme alındığını belirtir. Vedat Türkali Komünist, Gendaş yay., 3. Baskı, 2001, İstanbul, s.76. Genel kanı, broşürün Reşat Fuat Baraner tarafından yazıldığı biçimindedir. Ayrıca broşürün tamamı için bkz. Faris Erkman, *En Büyük Tehlike*, İstanbul Akgün Matbası, 1943. Ayrıca *Kırklı Yıllar-1 "En Büyük Tehlike Faris Erkman"*, Tüstav yay. İstanbul, 2002.

10 Bu kararların içeriği için bkz: *Vedat Türkali ile Güven Üzerine, Desantralizasyon Belgeleri* (Tarih Sohbetleri), Tüstav yay., İstanbul, 2000.

Sovyetler Birliği'nin anlaşması üzerine etkili biçimde yürütülemedi. Sonuçta desantralizasyon kararlarının uygulanmasıyla sol hareketin yaşadığı dağınıklık, savaşın başında Almanya ile Sovyetlerin birlikte hareketi üzerine iyice artmış ve TKP'nin etkili biçimde anti-faşist tavır sergilemesini geciktirmişti¹¹. Hatta bu dönemde sol düşünce doğrultusunda yapılan yayınlarda Türkiye'nin tarafsızlık politikası ve bunu uygulayan Refik Saydam hükümeti desteklenir.

Bu destek 1941 yılı içerisinde Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırması üzerineson bulur, ancak bu gelişme sonucunda sol örgütlerde bir takım kısırdanmalar olur. Bu sırada Refik Saydam'ın ölmesi üzerine yerine Şükrü Saraçoğlu hükümeti kurulur. Uluslararası alanda ve iç politikada yaşanan bu gelişmeler sol akımların içeride izledikleri siyasetin değişmesine de neden olur. Saraçoğlu hükümetinin savaşın gidişatına bağlı olarak Almanya'ya yakın siyaset izlemesi, solcuları hükümeti destekleme politikasından vazgeçip, hükümeti eleştirmeye yöneltir. Buna bağlı olarak hükümetin Almanya yanlısı "tarafsızlık" siyaseti izlemesi sol düşünceyi temsil edenlerin; Türkiye'nin tarafsızlığı yerine, müttefiklerin yanında savaşa girmesi yönünde siyaset izlemelerine yol açar. Aynı zamanda bu tavır değişikliği Sovyetler Birliği'nin izlediği siyasetten de bağımsız değildir. Alman ordularının Sovyetler topraklarına girmesi bu ülkeyi zor durumda bırakmış, Almanlara karşı Balkanlardan ikinci bir cephenin açılmasını gündeme getirmişti.

Bu cephenin açılması içinde kilit ülkenin Türkiye olduğu kısa sürede anlaşılacak, böylece müttefikler özellikle de Sovyetler Birliği Türkiye'nin bir an önce savaşa girmesi için baskılarını artıracaktı. Bütün bunlara bağlı olarak kısıtlı olan sol hareketlerin yayın faaliyetleri de Türk hükümetini dış politikada zor durumda bırakma ihtimaline karşı hükümet tarafından durdurulmuş ve birçok aydın sürgüne gönderilmiştir. 1943 yılı yine uluslar arası durumun ve buna bağlı olarak iç siyasetin de değişmeye başladığı bir dönem olur. 1943 yılında Alman ordularının savaşı kaybedeceğinin anlaşılması Türk dış siyasetinin de değişmesi gereğini ortaya koyar. Bunu bilen solcu aydınlar değişmeye başlayan siyasal ortamdan yararlanıp parti örgütünü tekrar etkili bir şekilde işler hale getirmeye çalışırlar. Bu çalışmalar sonucunda legal yayın komitesi oluşturularak, yayın faaliyetine girilir ve Almanya yanlısı olan sağcı akımlar kamuoyu önünde teşhir edilmeye çalışılır. Faris Erkman imzalı "En Büyük Tehlike" broşürü bu amaç doğrultusunda yayınlanır.

2. Broşürün İçeriği

Faris Erkman imzasını taşıyan "En Büyük Tehlike" adlı kitapçık, Türkiye'nin Nazi Almanyası'yla ittifak halinde savaşa girerek Türk kökenli halkları Sovyet boyunduruğundan kurtarmasını ve büyük Türkiye çatısı altında birleştirmesini savunan Türkçü propagandanın içerdiği, büyük tehlikeye dikkat çekmek iddiasıyla yayınlanmıştı. Broşürde "Milliyetçilik ve Türkçülük Bir İnhisar Malıdır?", "İrkçilikleri Nereden Geliyor?", "Efendiler Ne Halt Ediyorsunuz?", "Niçin Harp İsterler", "Yalnız Totaliter Sistemin Değil Totaliter Devletlerin de Aşığı, Hayranlıdır Bu Memleketimizde En Koyu İrtıca Temsil Ederler" başlıkları kullanılır. Broşürün birçok yerinde Turancı akımların; devlet politikalarına ve resmi

11 Mithat Kadri Vural, *a.g.t.*, s.s.25-39.

görüğe aykırı hareket ettikleri Atatürk'ten ve İsmet İnönü'den yapılan alıntılarla ispatlanmaya çalışılır.

Broşürün önsözünde, “*Ne tarafımıza baksak sözde milliyetçi bir maske altında hakiki hüviyetini gizlemeye çalışan, bu suikastçıları yüksekte atan birtakım cümlelerle milli hissiyatını tahrik maksadıyla, hararetle bir faaliyet içinde görüyoruz*” diyerek Turancılar eleştirilir. Yine önsözde Turancıların sahip olduğu gazete ve mecmualara dikkat çekilerek, bunların amaçlarının Cumhuriyet kanunlarını hiçe sayarak, eylemleri ve yazılarıyla hükümetin dış siyasetine aykırı hareket ettikleri belirtilir. Turancı hareketin çıkış noktasının dışarıda olduğuna dair ise broşürün önsözünde şunlar yazılmıştır: “*Bu Pan-Türkist, Turancı, ırkçı Türkçü kuklalar iplerini tutan yabancı ellerin istediği oyunları onların istediği gibi oynamaktadırlar. Gayelerinin milli olduğunu istedikleri kadar iddia etsinler, bu hareketin ustaca idare edilen manivelası yabancı ellerdedir. Yabancı bir istila politikasının birer çıkırtkanı olan bu adamlardan memleketimiz ve yurdumuz için zararda başka ne beklenebilir?*”¹². Yazara göre, Turancı akım sadece Kemalizm ilkelerine ve hükümetin izlediği politikaya ters düşmekle kalmıyor, aynı zamanda vatandaşları bölmeyi ve Cumhuriyeti de yıkmayı amaçlıyordu. Ayrıca broşürde, Turancı akımların yarattığı tehlikeye karşı uyanık olmak gereği vurgulanmış ve bunun bir milli dava, vatani bir vazife olduğu belirtilmiştir. Daha sonra ise Faris Erkman, Turancı akımın hükümetin politikasına rağmen ülkeyi savaşa sokmaya çalıştığını, bu yüzden ülke için büyük bir tehlike oluşturduğunu ifade eder. Turancı akım sadece Kemalizm ilkelerine ve hükümetin izlediği politikaya ters düşmekle kalmıyor, aynı zamanda vatandaşları bölmeyi ve Cumhuriyeti de yıkmayı amaçlıyordu. Yazar Turancıların milliyetçilik anlayışını ise ırkçı, dinci, harp taraftarı olmak, totaliter rejimlere, diktatörlüklere bağlılık derecesinde hayranlık göstermek, felsefede idealist ve mistik şeklinde tanımlamıştır¹³.

“*İrkçilikleri Nereden Geliyor?*” başlığı adı altında Turancıların, milleti tarif ederken ırk ve kan birliğini mutlak şart koştuklarına ve Gök Börü dergisinin kapağındaki “*İrkların üstünde Türk Irkı*” yazısına broşürde atıfta bulunulur¹⁴. Ayrıca tarihte ne zaman ırkçılık ortaya atılmışsa orada yabancı milletlerin tahakküm altına alınmak istendiği, ezildiği ve soyulduğu belirtildikten sonra II. Meşrutiyet

12 A.g.e., s.14.

13 Yazar, sağ akımların eleştirisini yaparken, Atatürk milliyetçiliği ile Turancıların benimsediği yayımcı milliyetçiliği karşılaştırmış ve bunu dile getirirken olması gerekenin Atatürk milliyetçiliği olduğunu savunmuştur. Ayrıca dönemin ulusçuluk anlayışının nitelikleri konusunda ise şunları yazmıştır: “Milletini seven, aynı zamanda Türk milletini esaretten kurtardığı için Cumhuriyeti seven Kemalizm'e candan bağlı bir vatandaş bunların nazarında milliyetçi değildir. Milli istiklalimizi her şeyden üstün tutan, her şeyden aziz bildiği bu milli varlığı tehlikeye sokacak herhangi taarruz vuku bulmadan harbi istemeyenlerden hiç kimse bunlara göre milliyetçi olamaz. Turandan, Kızıl Elmadan dem vurmayan bir kimsede milliyetçi değildir. Yurdunun selametini bugünkü harpte bitaraf kalmakta bulan milletin hakiki menfaatlerini müdrik bir insan bu Türkçüler nazarından milliyetçi değildir. Bu günkü harp meselelerinde demokrasi cephesine uzaktan yakından sempati gösterenlerde milliyetçi değildir. Velhasıl Halk Partisi'nin milliyetçi, Cumhuriyetçi, İnkılâpçı, Devletçi, Halkçı ve Laik vasıflarını tamamıyla benimsemiş yurttaşların hiç biri milliyetçi değildir.” A.g.e., s.15.

14 “Bunların hepsi istisnasız ırkçılardır. Milletın Halk Partisi programının ikinci maddesinde tespit edildiği gibi dil, kültür ve ülkü birliği ile bağlı yurttaşlardan meydana geldiğini kabul etmezler. Milleti tarif ederken ırk ve kan birliğini mutlak şart koşarlar.hatta bazılarının fikir ve iddialarında her vakit besmele gibi ağızlarından düşürmedikleri bir şiarları vardır. ‘İrkların Üstünde Türk Irkı’ şiarı...” A.g.e., s.20.

döneminden sonra parlamaya başlamış olan Pan-Türkist akımın, II. Willhelm Almanyası tarafından memlekete sokulduğu ve körüklendiği ifade edilerek, bu durumun Osmanlı Devleti ve Türk toplumuna kaybettirdikleri üzerinde durulur. Bu doğrultuda, Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanların, Orta Asya üzerindeki planlarından bahsedildikten sonra, aynı durumun İkinci Dünya Savaşı için de geçerli olduğu vurgulanır:

“Meşrutiyet inkılâbından sonra parlamaya başlamış olan Pan Türkist cereyanın İkinci Willhelm Almanyası tarafından memleketimize sokulmuş ve körüklenmiş olduğunu bilmeyen yoktur. Yakın ve Orta şark’taki iktisadi ve siyasi menfaatleri bakımından İngiliz İmparatorluğu ve Rus Çarlığı ile çarpışma halinde bulunan Alman emperyalizmi Yakın Şarkın ve Asya’nın geniş servet kaynaklarından nasibedar olmak için gözünü Türkiye’ye dikmişti; nüfuzu altına aldığı Osmanlı İmparatorluğu’nu rakiplerine karşı harekete geçirmek istiyordu. Böyle bir harekete esas olabilecek fikriyatın da hazırlanması lazımdı. Pan Türkist hareket böyle bir maksat için çok uygun olabilirdi.”¹⁵

Yazara göre, Türkçülük akımı büyük bir Türk imparatorluğu kurulacak vaadiyle Türk milletini yabancı isteklere alet olarak kullanmaktan başka bir maksat gütmemekteydi. Türkiye’deki aşırı sağcı akımların aktörleri olan Zeki Velidi, İlyas İshaki, Muharrem Feyzi Togay, Resulzade, Ahmet Caferoğlu gibi kişiler kendi halkları tarafından yurtlarından kovulup atılmış uzun yıllar Almanya’da bulunmuş kişilerdi. Yazara göre bu kişiler; bugünkü faaliyet ve istekleriyle; nimetleriyle perverde oldukları biz Türkiyelilerin gözlerini oymak isteyen nankör kargadan başka bir şey olamazlardı.

Devamında Turancılık için çalışan yerli yurttaşların da varlığı, özellikle bu kişilere gazete ve mecmua sayfaları verildiği üzerinde durulur ve bu kişilere iktidar tarafından, konferanslar için Halkevleri salonlarının açılması eleştirilir¹⁶. Dönemin ünlü sağcı yazarlarından olan Peyami Safa ile ilgili şu ifadeler de yer verilir: *“Bizdeki ırkçıların fikriyatçıları arasında geçinen bir Peyami Safa vardır, onu hepimiz yazılarından tanırız. İşte malum mektebin malûm köhnemiş fikirlerini bir gramofon plağı gibi tekrarlamaktan başka hiçbir şey yapmayan bir mütefekkir.”* Yazar, Türk basınındaki bazı Alman yanlısı yayınların, totaliter devletlere sempati duymalarını şu sözlerle eleştirir: *“Cumhuriyet, Tasviri Efkâr gazeteleri başta olmak üzere ırkçı geçinen bütün neşriyatta, doğrudan doğruya ve dolayısıyla totaliter devletlere sempati gösteren, hulûs çakan yazıları her gün bulmak mümkündür. Basındaki Alman hayranlığı konusunda yazan örnek kişilerin başında yine Peyami Safa gelir. Bir gün Hitler’in bir nutkunu radyoda dinlerken Almanca bilmediği halde bu ne ses, bu ne ses ya Rabbim! diyerek heyecandan bayıldığı anlatılır”¹⁷. Bu konuyla ilgili yazar, basındaki Alman hayranlığının hükümetin dış siyasetine aykırı olmasına rağmen, bazı yazarların bu cesareti nereden bulduklarını sorgulaması ve bu durumun Türkiye ile müttefik devletler arasındaki ilişkileri olumsuz*

15 A.g.e., s.22.

16 A.g.e., s.25.

17 Peyami Safa’nın radyo başında Hitler’i dinlerken bayıldığını Nadir Nadi anılarında şu cümlelerle anlatır: *“...Tek kelime Almanca bilmeyen Peyami’nin bir köşeye büzülmüş, heyecandan yüzü sapsarı, kendini kaybetmişçesine, parazitlerin daha da bozduğu o histerik sesi dinler gördüm. Biraz sonra arkadaşlar onu ıspazmoza tutulmuş bir halde bütün kasları gerilmiş olarak, yarı baygın odama getirecekler ve acele bir sinir doktoru çağıracaklardı”.* Nadir Nadi, *Perde Aralığından*, Çağdaş yay, 4. baskı, İstanbul, 1991, s.49.

etkilediğini belirtmiştir. Daha sonraki bölümlerde ise Faris Erkman; ırkçıların en mürteci zümreyi teşkil ettiğini söyledikten sonra, bu kişilerin Atatürk'ün önderliğinde kurulan Türk Tarih Kurumu'na yaptıkları eleştirileri gündeme getirip, Atatürk ve Cumhuriyet Halk Partisi karşıtı olduklarını ifade eder. Ayrıca ırkçıların, özellikle kadınların iş hayatından evlerine dönmelerini isteyen düşüncelerini mürteci tanımına kanıt olarak sunarak, Atatürk'ün harf inkılâbına karşı çıkmalarını da, Turancuların geriye dönüş amacı taşıdıklarının kanıtı olarak gösterilir. Broşürün sonuç bölümünde ise Turancuların ülkeyi sürüklemek istedikleri felaketin altı tekrar çizilerek, vatanseverlik konusunda samimi olmadıkları Rıza Nur, Reha Oğuz Türkkan ve Nihal Atsız'dan yapılan alıntılarla ispatlanmaya çalışılır.

Turancı bir dergide yer alan "Milletler her ferdi kendi kanından olan diğer fertleri nerede ve nereden olursa olsunlar, sormak, aramak, iyi veya kötü durumlarını öğrenmek ve onlara elden gelen yardımı yapmakla mükelleftir" ifadelerine broşürde dikkat çekilir. Devamında ise; "Bu ırkdaş ve milletdaşlarımız kim? Bizden kim ne zaman yardım istemiş?" soruları sorularak, Emir Erkilet'in Çınaraltı dergisine yazdığı makaleden yapılan alıntılarla Turancularla ilgili iddialar kanıtlanmaya çalışılır¹⁸. Ayrıca Pan-Turancı fikirlere karşı broşürde yazar tarafından, Mustafa Kemal Atatürk'ün, Nutuk'ta halife taraftarlarına verdiği cevap da kullanılır ve yeni devletin sınırları dışında emelleri olmadığı Atatürk'ün ağzından ifade edilir¹⁹. Aynı konuda, Nihal Atsız'ın Çınaraltı dergisinin 35. sayısındaki "Türk Gençliği Nasıl Yetişmeli?" yazısında; "Biyoloji bakımından hayat bir savaştır. Tarih de hayatın milletler arasındaki çarpışmalarından ibaret olduğunu ve medeniyetin ilerlemesine de savaşların sebep olduğunu kati olarak isbat ediyor" düşüncesiyle, Turancı hareketin savaş yanlısı tutumunu ortaya konmaya çalışılır. Ayrıca ilave olarak İsmet İnönü'nün her nutkunda, harp insanlık için bir afet ve medeniyeti tahrip eden bir musibet olarak göstermesine rağmen, savaş taraftarlarının varlığına dikkat çekilmiştir. Yazar, harp konusundaki kendi düşüncelerini ve Avrupa'daki gelişmeleri değerlendirerek şu sonuca varır: "Milli istiklalini, yurdunu muhafaza ve müdafaa için istilacılara karşı savaşan bir millet silahına sarılırken en asil, en şerefli bir hakkını kullanıyor demektir, en meşru bir yolda yürüyor ve mukaddes bir harbe girmiş demektir. İstila emeliyle başka milletlere saldırmış, kendi siyasi ve iktisadi hâkimiyeti altına almak maksadıyla diğer milletin istiklaline balta vuranlara karşı bütün milletlerin dolayısıyla beşeriyetin başına azılı bir bela kesilen tecavüzü bertaraf etmek, milletlerin hür olarak istedikleri gibi yaşamasını temin etmek gayesiyle girişilecek harp de muhakkat ki meşru ve müterakki bir harptir; insanlık için faydalıdır(...).Biz 'yurtta sulh, cihanda sulh' taraftarıyız; hiç kimsenin toprağında, varlığında gözümüz yoktur. Şu halde efendiler, ne diye harp çıkırtkanlığı yapıyorsunuz? bu hareketlerinize bizi -Atatürk'ün sözüyle ifadelendirelim- bir cinayete mi sevk etmek istiyorsunuz?".

18 Emir Erkilet'in Çınaraltı dergisinde yazdığı makale broşürde, eleştirilmiştir. Erkilet'in "Milletçilerin gözleri hiç kimsenin ne toprak, ne mal, nede varlığında değildir. Onun öz dileği öz milletini kurtulmuş ve tek bir milli bayrak altında birleşmiş görmekten ibarettir" sözü üzerine Erkman, kültürleri, tarihleri, psikolojik hususiyetleri hatta dilleri bile ayrı olan kendi ayrı hayat ve ekonomilerine sahip olan bu milletleri Emir Erkilet niçin bizdenmiş gibi gösteriyor. Kimsenin toprağında varlığında gözüm olmadığına göre bu milletleri niçin kendi varlığımız altına almak istiyoruz diye sormuştur. A.g.e., s.27.

19 Nutuktan; "...millete şunu da ihtar ettim ki, kendimizi cihanın hakimi zannetmek gafleti artık devam etmemelidir. Hakiki mevkiimizi, dünyanın vaziyetlerini tanımamaktaki gaffletle, gafilere uymakla, milletimizi sürüklediğimiz felaketler yetişir!. Bile bile aynı faciayı devam ettiremeyiz" alıntı yapılmıştır. A.g.e., s.29.

Yazıda, "Yalnız totaliter sistemin değil, totaliter devletlerin de aşığı, hayranıdırılar!" başlığı altında ırkçıların, demokrasi karşıtlığına vurgu yapıldıktan sonra, Turancılar arasındaki Alman ordularına duyulan sempati eleştirilir. Faris Erkman, Alman ordularının gücünün Turancılar arasında hayranlık uyandırması üzerine de tepkisini şu sözlerle dile getirir: "Erkilet istediği kadar Alman taraftarlığı yapabilir ama general olarak çalıştığı orduyu bu derece düşürmek, milletimizi ve yüksek komutanlarımızı bu kadar küçük görmek doğrusu biraz fazla"²⁰. Yazar, Türk basınındaki bazı Alman yanlısı yayınların varlığına şu sözlerle dikkat çeker: "Cumhuriyet, Tasviri Efkar gazeteleri başta olmak üzere ırkçı geçinen bütün neşriyatta, doğrudan doğruya ve dolayısıyla totaliter devletlere sempati gösteren, hulus çakan yazuları her gün bulmak mümkündür". Bu kişilerin devletin dış politikasını beğenmedikleri, Türkiye'ye uygun olmayan bir rejimin avukatlığını ve yordakçılığını yaptıklarını belirttikten sonra milliyetçilik anlayışları ile ilgili şu tespitte bulunulur: "Milliyetçiliği kimselere vermemelerinin sebebine gelince o da gayet basittir: çünkü milliyetçilik onların elinde bir kalkan vazifesi görüyor ve bu kalkanın altında onlar sadece bize aykırı ve zararlı fikirlerin spekülasyonunu yapmakla kalmıyor, bu zararlı görüşleri(y)le, ağızlarından hiç düşürmedikleri ve sözde çok sevdiklerini durmadan tekrarladıkları milletlerine karşı suikastlar hazırlıyorlar"²¹.

Savaş yıllarında ülkede yaygın ideoloji halini alan aşırı sağcı akımların yarattığı tehlikenin bir başka boyutu da şu sözlerle ifade edilir: "Bu adamlar o kadar çok neşriyat yapıyorlar, o kadar çok teşkilatlı çalışıyor ki, birçok kimseleri bu batıl ve aykırı fikir hesabına kazanabiliyorlar. Bütün yazılarında müthiş bir demagoji ve ağız kalabalığıyla milli hissiyata hitap etmek suretiyle birçok gençleri hakikaten kandırabiliyorlar, ellerindeki gazete ve mecmualardan maada Terakkii Maarif cemiyetinin çıkardığı Bozkurt yayını, Aylıkurt yayını, daha bilmem ne kurt yayını bir sürü broşürler ve bir sürü kitaplar neşreliyorlar. Teşkilatları, hatta gizli cemiyetleri bile var. (...)İçlerinde muallim olanlar, memuriyet ve vazifelerini suiistimal ederek fikirlerinin propagandasını yapıyorlar." Gençleri içine toplayan Bozkurt kahvehanesi, Turan kıraathanesi, Türkistan çayhanesi vesaire gibi isimlerle açılan kıraathanelerde gençlere ve mektep talebesine ve üniversite gençlerine faaliyet neticesinde etki altında bırakıyorlar"²². Son olarak da yazar: "Ben bu vatanın, bu yurdun böyle bir evladı olduğum için benim gibi olan bütün yurttaşlarımı sizin gibilerle hakiki bir mücadeleye çağırabilmek ve sizin hakiki hüviyet ve çehrenizi meydana çıkarmak istiyorum ve evvela ben elimi yüzlerinizi örten maskelere doğru uzatıyorum. Bu broşür yüzlerinizdeki maskeleri söküp atamasa bile, hiç olmazsa, sıyrılan maskenin aralığından arkada başka çehreler, dış hüviyetinizin gerisinde başka hüviyetler bulunduğunu gösterebilirse ne mutlu bana"²³ diyerek broşürü tamamlar.

Yukarıda görüldüğü gibi broşürde Turancı akım sert bir biçimde eleştirilmiş, bu akımın ülkeyi savaşa sokmaya çalışmasının büyük bir tehlike olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca bu akımın arkasında, yabancı güçlerin var olduğundan özellikle de Alman etkisi olduğundan söz edilmiş ve Almanya'nın bu akımları desteklemesindeki gizli niyeti ortaya koymaya çalışılarak, Türkiye'deki bu akımların Nazi propagandasına hizmet eder hale geldikleri savunulmuştur. Turancı akımın Cumhuriyet ve Kemalizm karşıtı, dinci ve mürteci olduğu, totaliter rejimlere hayranlık

20 A.g.e., s.39.

21 A.g.e., s.42.

22 A.g.e., s.49.

23 A.g.e., s.52.

duyduğu yine broşürde altı çizilen konular olmuştur. Yayılmacı bir amaç taşıyan bu akımın, sözcülüğünü yapan yayın organlarının propaganda faaliyetlerinin tehlikeli boyutları hakkında dikkat çekilmiştir. Özellikle Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkan, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon ve Emir Erkilet gibi Türkçü akımların önde gelen şahsiyetlerini, Bozkurt, Gök-Börü, Çınaraltı ve Ergenekon gibi dergileri hedef seçen Erkman, onları ırkçı ve Turancı amaçlar gütmek ve Atatürk'ün belirlediği Türk dış politikasının sağlam ilkelerini çiğneyerek Türkiye'yi maceraya sürüklemekle suçluyordu.

3. Broşüre Karşı Kamuoyunda Oluşan Tepki

Dönemin koşulları göz önüne alındığında broşür, aslında Cemil Koçak'ın belirttiği gibi son derece ılımlı bir üslupla kaleme alınmasına rağmen kamuoyunda önemli tepkilere neden olur²⁴. Kısa süre sonra broşürde adı geçen kişiler hemen cevap niteliğinde karşı broşürler yazar. Reha Oğuz Türkan "Solcular ve Kızıklar", F.Oğuzkan ile Z. İlhan "Asıl Tehlike" ve Nihal Atsız tarafından yazılan "En Sinsi Tehlike" adlı broşürler ile Turancı kesimin tepkisini yansıtır. Yanıtları Erkman'ın suçlamalarını reddetmekten çok, Faris Erkman'ı kışkırtıcı bir broşür yazmaya teşvik eden ve onlara göre, kızıl tehlikenin temsilcileri olan yazar ve gazetecilere yönelik bir iddianame gibidir. Bu kişiler arasında Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Behice Boran, Pertev Naili Boratav'ın isimleri yer alır²⁵. Türk basınında özellikle Tan ve Tasviri Efkâr gazeteleri bu tartışmaya katılmış, Tan gazetesi Faris Erkman'ın görüşlerini desteklerken, Tasviri Efkâr gazetesi ve Peyami Safa, Erkman'ın görüşlerini şiddetle kınamıştı. Diğer Turancı yayınlar da olaya tepki göstermişti. Dr. İlhan Hançer, Kopuz dergisinde tepkisini "En Büyük Tehlike Nedir?" adlı yazısında şöyle tarif ediyordu: "*Türkçülüğü, Alman ırkçılığının kopyası olmakla, vatanseverliği, millet heyecanını, emperyalistlikle suçlandırılan soysuz bir Yahudi bezirgân kılığına girmiştir. (...)Hâlbuki ırkçılık, bir milletin öz malıdır ve hiçbir milletin ırkçılığı ötekinden çıkma veya kopya değildir. (...)Dünyanın dört kıtasına dağılmış kan kardeşlerimizi elbette düşünüyor, onlara refah ve saadet diliyoruz*"²⁶. Faris Erkman'ın yayınladığı broşür hedeflediği etkiyi yaratmış, sağ akımlar kamuoyunda tartışılır hale gelmişti.

Falih Rıfki Atay, Koçak'a göre yönetimin resmi yorumu sayılabilecek yazısında; "*Türküz bir, Türkçüyüz iki, Türkiyeciyiz üç! Ne ırkçuyuz, ne de sınır dışı herhangi bir dava peşindeyiz. Bir Türk, kendi milletinin menfaatini bu esas dışında aramak için ya aklını kaybetmiş olması yahut kiralınmış olması lazımdır*"²⁷ diyerek konuyla ilgili yaklaşımını ortaya koyar. Ahmet Emin Yalman da "Asıl Tehlike Nedir?" adlı makalesinde, önce broşürü değerlendirir ve ardından ırkçılığı kınar: "*İkilik yaratmaya uğraşan sağ ve sol cereyanlar, bu memleketin bünyesi için çok zararlı hastalıklardır.*

24 Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi II*, İletişim yay., 1. Baskı, İstanbul, 1996, s.213.

25 Birçok ünlü yazarın ve aydınının "kızıl komplo"ya katılıp "komünist" propaganda yapmakla suçlandığı başlıca kaynak Reha Oğuz Türkan'ın "Kızıl Faaliyet" adlı kitapçığıdır. (İstanbul, Bozkurtçu yayını, 1943)

26 Aktaran, Cemil Koçak, *a.g.e.*, C. II., s.214.

27 **Ulus, 6 Temmuz 1943.** Ayrıca başka bir makalesinde de Atay aynı konuyla ilgili; "*Biz ideolojimizden Turancılığı kaldırdık. Sınır dışındaki Türklere ulaşmak için bir adım öteye gitme niyetinde değiliz. Yalnız Türkiye içinde Türkçüyüz*" demiştir. *Tan*, 3 Aralık 1943.

Irkçılık, yeni Alman rejiminin kendi memleketinde tesanüt kurmak ve taarruz ruhu yaratmak ihtiyacı ile tuttuğu bir yoldur"²⁸.

Aynı günlerde sol yayınlar arasında gösterilen Tan gazetesindeki yazılarda "En Büyük Tehlike" broşürüne dikkat çekiliyor ve broşür içindeki düşünceler okuyucuya aktarılıyordu. Tan gazetesinde konuyla ilgili yayınlanan bir makalenin girişinde şöyle yazıyordu: "Faris Erkman imzalı çıkan broşürde, bu cereyanın memleket hesabına nasıl tehlikeli bir hareket olduğu izah ediliyor ve dikkatimizi bu mesele çekiyor"²⁹.

"En Büyük Tehlike" adlı broşürü'nün yayınlanması Tan gazetesinde geniş yer almış, "Bu Tehlikeye Karşı Mutlaka Uyanık Bulunmak" başlıklı yazıda, II. Cihan Harbi'nin içinde bulunduğumuz devresinde, memlekette Birinci Cihan Harbi'nde olduğu gibi birtakım fikir cereyanlarının meydana geldiği ifade edildikten sonra "Bir kısım çoluk çocuk ölmüş olan Türkçülüğü ihya edeceğiz davasıyla ortaya çıktılar" deniyordu. Ayrıca: "Son günlerde birbirlerine giren bu çocuklar neşrettikleri broşürlerde bu cereyanın içyüzünü meydana çıkardılar. Bunların kendi itiraflarına göre aralarında meçhul menbalardan paralar tedarik edenler, totaliter devlet rejimlerine benzemek için kıyafetlerini değiştirenler vardır. Bu arada 'En Büyük Tehlike' ismi ve F. Erkman imzasıyla çıkan bir broşürde bu cereyanın memleket hesabına nasıl tehlikeli bir hareket olduğu izah ediliyor ve dikkatimizi bu meseleye çekiyor" şeklinde haber verildikten sonra broşürden alıntılar yapılarak Turancılık faaliyetlerinde bulunanların isimleri ve amaçları aktarılıyordu"³⁰. Tan gazetesindeki bu yayınlar ile kamuoyunun gözünü aşırı sağcı akımlar üzerine çekmek amaçlanır. Bundan sonraki günlerde ise, "Türkçülük Cereyanının Menşe ve Mahiyeti" başlıklı yazı dizisi ile ırkçı ve Turancıların etkinlikleri gündemde tutulmaya çalışılır. Bu yazıda, Osmanlı İmparatorluğu'nda Türkçülük akımının kimler tarafından ve niçin çıkartıldığı hakkında bilgi verilir, sonra da Türkçü hareketin ırkçı özelliği, Yusuf Akçura'nın kitabından yapılan alıntılarla ispatlanır. Özellikle Türkçülerin birçoğunun Rusya'dan gelenler olduğu belirtildikten sonra Türkiye'deki ırkçılık davasının, imparatorluğun yıkımını hızlandırdığı, Türkçülük siyasetine dayanarak Almanya ile birlikte ve Enver Paşanın gayretiyle girdiğimiz Birinci Cihan Harbi'nde yalnız "müstakbel istila edeceğimiz" ülkelerin değil, anavatanın da kaybedildiği vurgulanır. "Bizi Alman siyasetiyle birleştiren bu maceraya sürükleyen istilacı emellerin Türk vatanına kazandırdığı yegâne şey bir imparatorluğun yıkılması ve sayısı hesapsız Türk çocuğunun mezarıdır" denilerek bu siyasetin yarattığı olumsuz sonuçlar üzerinde durulur. Makalenin sonunda ise "Şimdi bizi tekrar bu kumara teşvik eden Türkçülüğün hedefi nedir? Türk milliyetçiliğinin esasları nedir?"³¹ diyerek kamuoyuna sorar.

"Türk Milliyetçiliğinin Esasları" isimli makalede ise Meşrutiyet devrindeki Türkçülük akımında, Almanya'nın şark siyasetinin tesirlerinin olduğu ve Almanya'nın Çarlık Rusya'sına karşı muhalif bir cereyan uyandırmak emeliyle Kafkasya'da ve Türkiye'deki Türkler arasında faaliyet gösterip, bunlara ırkçılık

28 Ahmet Emin Yalman, "Asıl Tehlike Nedir", *Vatan*, 1 Temmuz 1943.

29 *Tan*, 26 Haziran 1943. Ayrıca "Türkçülük Cereyanının Menşe Mahiyeti", "Cumhuriyet Devrinde ırkçı Türkçülük Cereyanı Nasıl Doğdu" başlıklı makalelerle konu gündemde tutulmaya çalışılmıştır.

30 *Tan*, 20 Haziran 1943.

31 "Türkçülük Cereyanının Menşe ve Mahiyeti", *Tan*, 30 Haziran 1943.

idealleri vererek işbirliği yapmaya çalıştığı ifade edilir³². Bundan dolayı milliyetçilik akımı iktisadi ve siyasi iki kaynaktan geliyordu. Birincisi imparatorluktan ayrılmak isteyenlere karşı bir Türk milliyetçiliği, ikincisi de Alman-Rus tezadına dayanan Türkçülük ümidiyle ifade edilen ırkçılık cereyanı idi. Yeni Türk devletin milliyetçiliği ise yazara göre, “Sınırlar dâhilinde Türk dili konuşan, Türk kültürü ile yetişen, Türk ülküsünü benimseyen her vatandaş, hangi din ve menşeden olursa olsun Türk’tür” şeklinde tarif edilmişti. Ayrıca Türk milliyetçiliğinin milli istikbalin müdafaası demek olduğu, bunun dışında hiçbir devletin toprağında gözünün olmadığı vurgulanmış, Atatürk ve İsmet İnönü’nün, hiçbir milleti kurtarmak veya herhangi bir istila emeliyle emperyalist bir siyaset takip etmeyi düşünmedikleri de kanıtlanmaya çalışılmıştır³³. Devamında ise, son zamanlarda Türkçülük namı altında ileri sürülen ırkçı milliyetçiliğin, Türk milliyetçiliği olmadığı, ırkçı-Türkçülüğün 1914 harbinde nasıl Türk milletini istila emelleri peşinde koşturmuşsa, bugün de aynı hedefi takip ettiği belirtilir.

Yazı dizisinin üçüncü makalesinde Cumhuriyet devrinde ırkçı-Türkçülük hareketinin nasıl yeniden ortaya çıktığı anlatılarak, Birinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi Türkiye’deki Kafkas ve Azeri kökenlilerin bu hareketin çıkışındaki katkıları vurgulanmış ve Almanya’nın emperyalist emellerinin bu akımın tekrar ortaya çıkmasındaki etkisinden bahsedilmiştir. Dizinin son yazısında, Türk milliyetçiliğinin gayesinin, Türkiye’nin hürriyet ve istikbalini müdafaaya olduğu, bunun dışında siyasi emeller güden hiçbir davanın bu milliyetçilikte yerinin olmadığı vurgulandıktan sonra şu sözlerle makale bitirilir: “Bundan sonra ne kumarda kaybedilecek Mehmetçik ne de muayyen zümrelere feda edilecek Türk vatani vardır”³⁴.

Bu tartışmalar bir süre Meclise de yansır. 5 Temmuz 1943 tarihinde TBMM’de, Cevdet Kerim İncedayı konuyla ilgili olarak iddia edildiği gibi Türkiye’de Pan-Turancı bir akım ve milliyetçilik yorumu olmadığını ileri sürer ve şöyle der: “Velev ki bir takım telkinat ile olsa bile, bu kabil cereyanların herhangi ciddi temeli ve inkişafı olduğuna kani değilim”³⁵. Sonra da “En Büyük Tehlike” risalesinin sahibinin maksadı nedir, yetkililerin izahat vermesini istiyorum” diyerek görüşlerini aktarır. Dikkat çekici olan İncedayı’nın iddialarından ziyade, broşürü yayımlayanın niyetini daha önemli buluyor olmasıdır. Tartışmalar sonucunda, Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu kürsüye gelerek iddialara cevap vermiş ve Türkiye’de Turancı bir akımın olmadığını şu sözlerle ileri sürmüştür: “Bizim memlekette ciddiyetle kaale alınabilecek bu vasıflar üstünde veya haricinde bir milliyetçilik, ne mevcuttur, ne de bu yolda tezahürata şahit olduk”³⁶. Bunun yanında Menemencioğlu Türk hükümetinin Türkiye dışında yaşayan Türklere sadece saadet ve refah dilediğini de vurgulamıştır. 1943 yılı Turancılık konusunda kamuoyunda tartışmalar ve polemiklerle geçmesine rağmen resmi çevrelerde henüz kesin bir tutum değişikliği görülüyordu³⁷. Hatta kamuoyunda da Turancı akımlar karşısında, Tan gazetesi dışında kesin tavır geliştiren şimdilik yoktur.

32 “Türk Milliyetçiliğinin Esasları” *Tan*, 2 Temmuz 1943.

33 A.g.m.

34 *Tan*, 3 Temmuz 1943.

35 *Tan*, 6 Temmuz 1943.

36 *Tan*, 6 Temmuz 1943. Ayrıca bu konuşma basının büyük kesimi tarafından desteklenmiştir.

37 Cemil Koçak, a.g.e., C. II., s.218.

Resmi çevrelerdeki tutumun değişmediğine örnek olarak, CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esenal'ın Doğu dergisinin birinci sayısına imzalı fotoğraf göndermesi, yine ayrı dergiye Recep Peker ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın da imzalı birer fotoğraf göndermesi gösterilebilir³⁸. Yine aynı günlerde Başbakan Şükrü Saraçoğlu CHP'nin kurultayında "Türküz, Türkçüyüz ve her gün biraz daha Türkçü olacağız" demesi de yine bu açıdan önemlidir³⁹. Ayrıca CHP'nin önde ideologlarından olan Mahmut Esat Bozkurt da 9 Temmuz 1943 tarihinde Yeni Sabah gazetesine Türkçüleri savunan bir demeç vermiştir. Bu arada broşür hakkında resmi soruşturma açılır ve Faris Erkman Emniyet Müdürlüğü tarafından sorguya çekildikten sonra serbest bırakılır. Görüldüğü gibi hem Turancı akımların kamuoyunda tartışılmasına yol açması hem de sağ ve sol akımlar arasındaki çatışmayı başlatan ilk olay olması bakımından Faris Erkman imzalı "En Büyük Tehlike" broşürü önemlidir.

Bundan sonra Turancılık konusunun basında ve kamuoyunda yukarıdaki gelişmelere bağlı olarak bir kez daha etkili bir şekilde gündeme gelip, tartışılmasına neden süreç, Nihal Atsız'ın 1 Mart 1944 tarihinde, Orhun dergisinde, "Başvekil Şükrü Saraçoğlu'na Açık Mektup"unu yayımlamasıyla başlar. Bu aynı zamanda Faris Erkman'ın broşürüne tepki olarak sağcı akımların kamuoyunun dikkatini solcu aydınların üzerine yoğunlaştırmaya çalışmasının bir sonucu olarak da görülebilir. Aynı adı taşıyan ikinci mektubunda Atsız, Türkiye'deki komünistlerin Halk Partisi'nin altı okundan olan halkçılığa sığınarak kendilerini halkçı yurtseverler olarak gösterdiklerini ileri sürer⁴⁰. Mektupta adı sıkça geçenlerden Sabahattin Ali'nin yazar aleyhine hakaret davası açması sonucu konu mahkemeye taşınmış oldu. 26 Nisan 1944 günü Ankara 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen davanın ilk duruşmasında, adliye binasında ve mahkeme salonunda Nihal Atsız lehine yapılan gösteriler nedeniyle olaylar çıkması üzerine duruşma öğleden sonraya ertelenir. Sonuçta 9 Mayıs'taki son duruşmada karar açıklanır ve Nihal Atsız, Sabahattin Ali'ye hakareten 4 ay hapis cezasına çarptırılır, ancak cezası ertelenir. Mahkeme kararında, sanık Atsız'a zararlı gördüğü kişileri gerektiğinde devlete bildirebileceğini, ancak kimseye "vatan haini" diyemeyeceğini belirtir⁴¹. Aynı zamanda Türkiye için dış politik dengeler bozulmuş ve denge yaratma arayışları yoğunlaşmıştı. Böyle bir ortamda hükümet dış politikada kendisini sıkıntıya sokacak gelişmelere izin veremezdi. Bu dış politikada yaşanan değişim kendisini etkili biçimde, iktidarın Türkçülere karşı uyguladığı siyasetin değişmesiyle gösterdi. Turancı akım tüm basın organlarında şiddetle yerilirken⁴², İstanbul'da Turancı çevrelerde yer alan kişilerin evleri aranıyor ve tutuklamalar başlıyordu. Nihal Atsız'nın 9 Mayıs'ta Ankara'dan İstanbul'a dönmek üzereyken tutuklanmasını, Reha Oğuz Türkan, Zeki Velidi Togan, Hasan Ferit Cansever ve Necdet Sencar'ın tutuklanmaları izlemiştir⁴³.

9 Mayıs 1944 günü gazetelerde, gizli bir Turancı örgütün ortaya çıkarıldığı ve geniş tutuklamaların olduğu haberleri yer alır. Hemen ardından Cumhurbaşkanı

38 Aynı yerde

39 *Ullus*, 16 Haziran 1943.

40 Orhun, S.15 (1 Mart 1944). Tam metni için bkz. Fethi Tevetoğlu, *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler*, Ankara 1967, s.s.607-619. Ayrıca Uğur Mumcu, *a.g.e.*, s.65.

41 *Tan*, 10 Mayıs 1944, Uğur Mumcu, *a.g.e.*, s.70.

42 Ayrıntılı bilgi için bkz: Cemil Koçak, *a.g.e.*, s.s.220-230.

43 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mahmut Goloğlu, *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*, Ankara, 1974, s.249.

İsmet İnönü 19 Mayıs törenlerinde yaptığı konuşmasında, İrkçılık ve Turancılığın Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politika ilkelerine ve ulusal esaslarına ters düşen, yıkıcı bir ideoloji olarak gördüğünü ifade eder. İnönü'nün yaptığı bu konuşma basında olumlu karşılanır ve desteklenir⁴⁴. Dava, 29 Mart 1945 tarihinde sonuçlanır ve on üç sanık beraat ederken, on sanık da on yıla kadar çeşitli hapis cezalarına mahkûm olur. İtiraz üzerine yeniden yargılanmalara 26 Ağustos 1946'da başlandıktan sonra, mahkeme 31 Mart 1947'de sanıkların suçsuz olduğu hükmüne varır. İddianameye ve 29 Mart 1945'teki ilk karara aykırı olarak, İkinci Sıkıyönetim Mahkemesi, ırkçılık düşüncesinin anayasaya ters düşmediğine karar verir ve bütün sanıkları beraat ettirir⁴⁵.

Sonuç

Başka bir açıdan bakıldığında iktidar tarafından II. Dünya Savaşı yıllarında Turancı akımlara karşı belirgin bir hoşgörü gösterildiği bir gerçektir. Ayrıca Turancı akımın bastırılması ile Türk-Alman ilişkileri ve Türk dış politikasındaki gelişmeler arasında sıkı bir ilişki olduğu da ortadadır. II. Dünya Savaşı'nda Alman üstünlüğünün sona ermesi ile içeride Turancı akımlara yönelik tepkilerin kamuoyunda gündeme gelmesi aynı zaman dilimine denk gelmiştir. Nihal Atsız-Sabahattin Ali davası ve sonuçları kamuoyunda tartışılırken, 2 Ağustos 1944'te Almanya ile ilişkilerin kesildiği ilan edilir. Dolayısıyla Sovyet aleyhtarı bir tavır sergileyen sağcı akımlar, savaşta Sovyet üstünlüğünün yaşandığı bir sırada Türkiye'yi dış siyasette zor durumda bırakabilirdi. Çünkü Kızıl Ordu, Nisan ve Mayıs aylarında, tüm Kırım'ı geri almış ve Balkanlar'a giden yolda önemli mesafe kat etmişti. Tam bu sırada, dış politikada, Türk-Sovyet ilişkilerinin yakınlaştırılması yolunda yoğun çabalar görülüyordu. Kısaca Turancı akımlara yönelik kamuoyunda oluşan tepkilerin ve Turancı akımların yargılama sürecinin zamanlaması bu açıdan da önemlidir. Hatta bütün bu iç siyasette yaşananlar savaş sırasında bozulan Türk-Sovyet ilişkilerini de geliştirmeye yönelik olarak değerlendirilebilir. Daha sonraki süreçte ise Turancılığı savunanlarla ilgili mahkûmiyet kararının bozulması ve sonuçta sanıkların beraat etmeleri de Türk-Sovyet ilişkilerinin gelişimi ile yakından ilgilidir. Başka bir deyişle 1945 yılının Mart ayından sonraki Türk-Sovyet ilişkilerindeki gelişmeler göz önüne alındığında, olayın dış politika ile bağlantılı olduğu daha net olarak anlaşılır. Genel olarak baktığımızda, Türk-Sovyet ilişkilerinin bozulması, Türk hükümetinin, Batılı devletlere özellikle de Amerika'ya yakın durma siyaseti izlemesini beraberinde getirmiş, bu da Türkiye'deki anti-Sovyet tepkileri artırmış ve iç politikayı şekillendirmiştir. Sonuçta, II. Dünya Savaşı bittikten sonra ki süreçte Turancılığı savunan sanıkların beraat etmesine ve Türk solunun temsilcilerine karşı tepkilerin şiddetlenmesine yol açan etken, Sovyet tehditi olmuştur.

44 Ayrıntılı bilgi için bkz: Cemil Koçak, *a.g.e.*, C. II., s.225.

45 Ayrıntılı bilgi için bkz: Günay Göksu Özdoğan, *a.g.e.*, s.s.106-124.

KAYNAKÇA

I. Gazeteler

Tan

Ulus

Vatan

II. Kitaplar

BELLİ, Mihri, *İnsanlar Tanudım*, Doğan kitap, 3. baskı, İstanbul, 2000.

DERİNGİL, Selim, *Denge Oyunu II. Dünya Savaşında Türkiye'nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı yay., 3. baskı, İstanbul, 2003.

GOLOĞLU, Mahmut, *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*, Ankara, 1974.

GLASNECK, Johannes, *Türkiye'de Faşist Alman Propagandası*, Onur yay., Ankara.

GÜRÜN, Kamuran, *Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953)*, Türk Tarih Kurumu yay., Ankara.

Kırklı Yıllar I, Tüstav yay., İstanbul, 2002.

KOÇAK, Cemil, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi I-II*, İletişim yay., İstanbul, 1996.

MUMCU, Uğur, *40'ların Cadı Kazanı*, Tekin yay., 8. baskı, İstanbul, 1993.

ÖZDOĞAN, Günay Gökse, *"Turan"dan "Bozkurt"a*, İletişim yay., İstanbul, 2001.

SAYILGAN, Aclan, *Türkiye'de Sol Hareketler*, Otağ yay., 3. baskı, İstanbul, 1976.

TEVETOĞLU, Fethi, *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1960)*, Ankara, 1967.

TÜRKALİ, Vedat, *Komünist*, Gendaş yay., 3. baskı, İstanbul, 2001.

Vedat Türkali İle 'Güven' Üzerine Desantralizasyon Belgeleri, Tüstav yay.

WEİSBAND, Edward, *2. Dünya Savaşı ve Türkiye*, Örgün yay., İstanbul, 2002, İstanbul, 2000.